

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЪЗОРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
ТАДЖИКСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ В Г. ПЕНДЖИКЕНТ

ПАЁМИ ДОНИШКАДА ВЕСТНИК ИНСТИТУТА HERALD OF INSTITUTE

НАШРИ МАХСУС / СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК / SPECIAL EDITION

БО ҲАМКОРӢ БО ТАХРИРИЯТИ МАҚАЛЛАҲОИ ИЛМӢ-
ПАЖӢҲИШИИ “АНВОРИ ИЛМ” ВА “ТАФАККУРИ ТАЪРИХ”

СОВМЕСТНО С РЕДАКЦИЕЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ЖУРНАЛОВ «АНВОРИ ИЛМ» И
«ТАФАККУРИ ТАЪРИХ»

IN COLLABORATION WITH THE EDITORIAL STAFF OF THE
RESEARCH JOURNALS "ANVORI ILM" AND "TAFAKKURI
TARIKH"

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН
ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ**

МАВОДИ

анҷумани илмӣ-амалии байналмилалӣ “Масоили мубрами таърих, фарҳанг, таърихнигорӣ ва манбаъшиносии халқҳои Осиёи Миёна”, дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент, ба муносибати 60 солагии доктори фанҳои таърих, профессор Воҳидов Шодмон Ҳусейнович

***

МАТЕРИАЛЫ

научно-практической международной конференции “Актуальные проблемы истории, истории культуры, историографии и источниковедения истории народов Средней Азии” в Таджикском педагогическом институте в городе Пенджикент, в честь 60-летия доктора исторических наук, профессора Вохидова Шодмона Хусейновича

***

MATERIALS

scientific-practical international conference "Actual problems of history, cultural history, historiography and source study of the history of the peoples of Central Asia" at the Tajik Pedagogical Institute in the city of Penjikent, in honor of the 60th anniversary of Doctor of Historical Sciences, Professor Vohidov Shodmon Khuseinovich

Панҷакент - 2021

МАВОДИ анчумани илмӣ-амалии байналмилалӣ “Масоили мубрами таърих, фарҳанг, таърихнигорӣ ва манбаъшиносии халқҳои Осиёи Миёна”, дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент, ба муносибати 60 солагии доктори фанҳои таърих, профессор Воҳидов Шодмон Ҳусейнович – Панҷакент, 2021. – 884 с.

Ҳайати таҳрирӣ/Редакционная коллегия:

Ансорӣ М.Қ. – раис, Аханов Б.Ф. (Қазоқистон), Петрусеевич А.А., Эркинов А. С., Пулатов М.Э., (Ўзбекистон), Воҳидов Ш.Х. (муҳаррири масъул), Шарифова Г.Х. (муовини раис ва котиби масъул), Абдуллоев Ш. У., Мақсудов З.О., Ансорӣ М.М., Комилов А., Исроилов С., Худойназаров М., Сирочзода Ф., Салихов Н., Турсунов Н., Ғаффоров Ш. С. Холиқова Р.Э. Эшов Б.(Ўзбекистон)

Муқарризон:

Қурбонов Ш., номзади улуми таърих, профессор (Тоҷикистон)
Турсунов С. доктори улуми таърих, профессор (Ўзбекистон)
Холиқова Р., доктори улуми таърих, профессор (Ўзбекистон)

Баъзе фикр ва хулосаҳои дар маҷмӯа омада бо нуқтаи назари таҳририят созгор наомаданаш мумкин аст. Барои дурустии иқтибос, ҳавола ва пайнавиштҳо дараҷаи илмӣ, услуб ва баёни мақолаҳо муаллифҳо масъуланд.

Мнение редколлегии не всегда совпадает с мнением авторов. За достоверность цитат и ссылок, научный уровень, стилистику статей ответственны авторы.

The opinion of the editorial board does not always coincide with the opinion of the authors. Authors are responsible for the reliability of citations and references, the scientific level, and the style of articles.

Дар асоси қарори Шӯрои олимони Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент ба нашр тавсия дода шуд (суратчаласаи № 10 аз 28 декабри соли 2021).

© ДОТП, “Паёми донишкада”, “Анвори илм”,
“Тафаккури таърих” соли 2021.

МАНБАЛАР БУХОРО ВОҲАСИ НИКОҲ ТҶИИ МАРОСИМЛАРИ ХУСУСИДА

3.А.Шамсиева- Бухоро (Ўзбекистон)

Тўй маросими ҳамиша шод-ҳуррамлик, ёшлик, гўзаллик, келажакка яхши умид ва эзгу орзулар рамзи сифатида ўтказиладиган ажойиб оилавий байрамдир. У аслида асрлар оша синовдан ўтган, моҳиятан чуқур ўйланган, миллий асосда нишонланадиган маросим ҳисоблана-да, ҳар бир даврда такомиллашиб, муттасил бойиб келган. Албатта, айрим этник гуруҳларгина эмас, ҳатто ҳар бир қишлоқ, туман ёки вилоят ҳам анъанавий тўйнинг ўзига хос элементларига эга бўлиши мумкин. Шундан келиб чиқиб айтиш мумкинки, никоҳ тўйлари маросимлари ўзида маълум бир этник гуруҳнинг ўзига хос локал хусусиятларини ўзида мужассам этади ва бу маросимларнинг трансформация жараёнларини ўрганиш эса этнография фанининг ўрганилиши лозим бўлган долзарб муаммоларидан бири ҳисобланади.

Тўй–миллати, жинси, ирқи, терисининг ранги, дини ва мафқурасидан қатъий назар, ҳар қандай инсон ҳаётидаги энг муҳим ҳодисалардан бири¹. Бухорода бу жараён бир-бири билан боғлиқ бўлган жуда кўп қисмларни ташкил қилади ва буларнинг барчасини яхлит қилиб тўй деб номлашади. Бухоро воҳасининг анъанавий тўйлари хўскори(совчилик), ширинихури , рўмолберди(ёки жавобберди), хатми Қуръон, никоҳ ўқитиш, падароши(наҳор оши),рахзанон,фотиҳа, доммотбари(куёвкелди), чимилдиқ, келинбиёри(келинкелтириш),жойғундорон(жойийғди),рўйбинон(юзкўрди, яъни келиннинг юзини кўриш), келинсалом, доммотсалом, келинталбон каби бир қатор маросимлардан иборат.

Ҳозирги вақтда ўзбекларда кенг тарқалган никоҳ тўйлари асосан анъанавий удумларни сақлаган ҳолда-янгича маросимга мувофиқ келин билан куёв ихтиёрий, оналар, яқин қариндош ва дўсту биродарлар маслаҳати билан ўтказилади². Кўп жойларда ҳозиргача амал қилинадиган анъанавий “фотиҳа оши”, “сарпо юбориш”, “маслаҳат тўйи”, “қуда танишув”, “ҳайитлик”, “қизлар базми” “падар оши” сингари расм-русумлар ёки тўйдан кейин ўтказиладиган “чимилдиқ йиғди”, “келин саломи”, “келин кўрди”, “чаллар” ёки “куёв чақириқ” каби урф-одатлар ва айниқса, катта ва кичик тўйлар ниҳоятда дабдали ўтказилади³.

Бухоро никоҳ тўйи маросимларининг анъанавий тизими хусусида кўплаб тадқиқотчилар ўзларининг тарихий-этнографик мақолаларида, рисоаларида маълумот бериб ўтганлар. Хусусан, XX асрда Зарафшон воҳасида ўтказилган тўй маросимлари ҳақида биз О.А.Сухарева⁴, Н.А.Кисляков⁵, Т.Г. Емеляненко⁶, Н.П.Лобачева⁷нинг бир қатор илмий мақолалари этнографик таҳлил бериб ўтади.

Бухоро ва унинг атрофларида яшовчи халқларнинг турли хил урф-одат ва маросимлари ўтган асрда бир қанча рус тадқиқотчилари томонидан илмий ўрганилиб,

¹ Саидов Ғ.Б. Бухарские обряды. Бухара. -2015. С.4.

² Жўраев М., Худойқулова Л. Маросимнома. Ўзбек халқининг урф-одат ва маросимлари ҳақида қисқача маълумотнома. –Т.: Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2008. –Б.48.

³ Жабборов И. Ўзбек халқи этнографияси. Т.: Ўқитувчи. 1994. –Б.219-220.

⁴ Сухарева О.А. Свадебные обряды таджиков город Самарканда и некоторых других районов Средней Азии.—Советская этнография (далее-СЭ). Сб. статей, III. М., 1940.-С.172-176

⁵ Кисляков Н.А. Очерки по истории семьи и брака у народов Средней Азии и Казахстан. Ленинград., Наука. 1969.–С.98

⁶ Емеляненко.Т.Г. Современная свадьба в Каракуле: традиции и инновации. Этническое традиции в культуре. Санкт-Петербург.2019.-С.27-28.

⁷ Лобачева Н.П. О формировании нового свадебного обряда у народов Узбекистана // СЭ. 1967. № 2. С. 15—25. Тот же текст на англ. аз. в: Central Asian review. 1968. V. 15. № 4.

таҳлил қилинган. Ўрта Осиё этнографиясига ўзининг қимматли маълумотларга бой тадқиқотлари билан салмоқли ҳисса қўшган этнограф Олга Александровна Сухарева ҳам кичик, ҳам катта этносларнинг яшаш тарзи, урф-одатлари, кийиниш услуби ва бошқа бир қанча томонларини тадқиқ этган. У ўзининг йирик тадқиқотларида аёлларнинг маросимлари ҳақида тўхталиб, Самарқанд вилоятининг Шаҳристон қишлоғидаги тўй ва тўй маросимлари ҳақида ёзиб қолдирган.¹ Шунингдек, олима никоҳ маросими келиннинг уйда бўлиб ўтиши, келин онаси томонидан куёв учун сарпо тайёрлаши, чимилдиқ, рўйбинон маросимлари ҳақида тўлиқ маълумот беради. Воҳадаги аёллар маросимларининг кўпчилик жиҳатлари Бухоро воҳаси маросимлари билан ўхшаш бўлса-да, баъзи бир ўзига хос фарқли жиҳатларига ҳам гувоҳ бўлишимиз мумкин

Бундан ташқари, рус тадқиқотчиларидан Н.А.Кисляков Ўрта Осиё халқларининг бир қанча маросимлари ҳақида қимматли маълумот беради.² Олимнинг айтишига қараганда, тўй маросими жуда кўп урф-одат ва кичик тадбир шаклидаги алоҳида маросимлардан таркиб топган ва бу жараёнларни ўрганиш натижасида йиғилган билимлар жамиятда оиланинг пайдо бўлиши ва ривожланиши ҳақида жуда кўп билимларни беради.³

А.Н.Кисляков ўз тадқиқотларида қозоқ, қирғиз, қорақалпоқ, туркман ва ўзбекларнинг тўй маросимларини ёритиб, айнан ўзбекларнинг тўй маросимини таҳлил қилиш турли сабабларга кўра мураккабдир деб айтади. Мураккаблигининг сабаби маросимлар жуда кўп қисмлардан ташкил топган бўлиб, ўзбек халқларининг ўзи ҳам бир қанча қисмларга (*кўчманчи, ярим кўчманчи, кўчириб келтирилган*) бўлинишида деб изоҳлайди. А.Н.Кисляков ўзбекларнинг никоҳ тўйини куёв бўлмишнинг уйдан келин бўлмиш қизнинг уйига совчиликка келинишидан бошлаб ёритади. Ундан сўнг маслаҳат, кейинроқ эса фотиҳа тўйи, сўнгра келишилган ҳолда (кўпинча бир ой ичида) никоҳ тўйи бўлиб ўтишини ундан олдин олиб борилган тадқиқотлар асосида тўлдириб маълумот беради⁴.

Замондош этнограф олима Т.Г.Емеляненконинг тадқиқотларида Бухоро воҳасида аёллар иштирокида олиб бориладиган тўй маросимларининг ўзига хос хусусиятлари, тожик, ўзбек ва эроний халқларнинг урф-одатларидаги ўхшашлик ва фарқли жиҳатлари ҳақида бир қанча маълумотлар учрайди. Хусусан, “Современная свадьба в Каракуле: традиции и инновации” номли мақоласида Бухоро вилоятининг Қорақўл туманида олиб бориладиган анъанавий тўй маросими этнографик таҳлил қилиниб, бажариладиган урф-одатларнинг Бухоро шаҳри ва бошқа туманлар билан ўхшаш ва фарқли жиҳатларини ёзади. Жумладан, олима Қорақўл аҳолиси амалга оширадиган маросимлар, асосан, қадимдан яшаб келаётган тожик ва эронийлардан кириб келганлигини, ҳозирда эса бу ҳудуд аҳолиси ўзини ўзбеклар деб аташини, таъкидлаб ўтган.⁵ Умуман, Қорақўл ҳудуди аҳолиси бир қишлоқ ёки қўшни қишлоқ орасидаги никоҳни ижобий қабул қилади. Бухоро шаҳри билан Қорақўл аҳолиси бир-бирини урф-одатлари, дунёқарашидаги турли тафовутлар сабаб умуман бошқа дунё одамлари деб билади. Қариндошлар ўртасидаги никоҳ жуда кенг тарқалган. Бундай

¹ Сухарева О.А. Свадебные обряды таджиков город Самарканда и некоторых других районов Средней Азии.—Советская этнография (далее—СЭ). Сб. статей, III. М., 1940.—С.172-176

² Кисляков. Н.А. Очерки по истории семьи и брака у народов Средней Азии и Казахстан. Ленинград., Наука. 1969.—С.98.

³ Ўша жойда.

⁴Кисляков. Н.А. Очерки по истории семьи и брака у народов Средней Азии и Казахстан. Ленинград., Наука. 1969.—С.140.

⁵ Емеляненко.Т.Г.Современная свадьба в Каракуле: традиции и инновации. Этническое традиции в культуре. Санкт-Петербург.2019.—С.27-28.

никоҳлар тожик, ўтроқ ўзбек ва туркманлар орасида кўп бўлган. Баъзан олиб қочиб уйланиш ҳолатлари ҳам кузатилади (агар ота-оналарнинг қаршилиги бўлса). Ёш турмуш қуриш ҳолатлари ҳам учраб туради. Бухородаги “Қудо бини”(қудо кўриш) одати бу ҳудудда мавжуд эмас¹. Келин ва куёв тўй куни эрталаб ҳаммомга кириши шарт қилиб белгиланган. Ушбу маълумотни рус этнографи О.А. Сухарева ҳам ўз тадқиқотларида таъкидлаб ўтган, яъни унинг айтишига кўра Бухорода тўй маросимларидан олдин бўлажак келинни тантаналай равишда ҳаммомга этишган ва бу удум халқ орасида “ҳамбомбарон”(ҳаммомга этиш) деб номланган. Бухоро аҳолисининг кекса аёллари маълумот беришича, бу одат, айниқса, форслар ва туб аҳолининг бой қатламлари орасида кенг тарқалган бўлган.² Қошчинон(келиннинг тўй арафасида қош териши) маросими ҳам шу кунда ўтказилган. Маҳаллий аҳоли томонидан тожикларга тегишли бўлган ҳинобандон маросими олдин ўтказилган ва ҳозирда ўтказилмаслиги ҳақида маълумотлар учрайди.

Шунингдек, Ўзбекистон халқлари никоҳ тўйларини чуқур таҳлил қилган этнографлардан бири Н.П.Лобачевадир. У ўзининг “ О формировании нового свадебного обряда у народов Узбекистана“ (Ўзбекистон халқларининг замонавий тўй маросимларининг шаклланиши хусусида), “Свадебный обряд как историко-этнографический источник (на примере хорезмских узбеков)”(Тўй маросимларитарихий-этнографик манба сифатида(Хоразм ўзбеклари мисолида)), “Что такое свадебный обряд?”(Тўй маросими нима?) каби мақолаларида Зарафшон водийси, хусусан, Бухоро воҳасидаги тўй маросимлари ҳақида тўхталиб ўтади.Айниқса, XX аср ўрталарида Ўзбекистон ССР даги аҳоли ўтказган никоҳ тўйи маросимларининг умумий кўриниши, Бухороликларникига ўхшаш бўлган Самарқанддаги ош-хўрокон,ноншиканон,маслаҳатоши маросимлари хусусида маълумот бериб ўтади.³ Шунингдек, олима ўз тадқиқотларида Ўзбекистонда тўйларнинг икки тури,яъни анъанавий ва замонавий турлари шаклланиб қолганлигини ҳам қайд этиб ўтган.⁴

Бугунги кунда маънавиятимизни шакллантирадиган ва унга таъсир ўтказадиган барча омил ва мезонларни чуқур таҳлил қилиб, уларнинг бу борада қандай ўрин тутишини яхши англаб олиш мақсадга мувофиқ бўлмоқда. Ҳар қайси халқ ёки миллатнинг маънавиятини унинг тарихи, ўзига хос урф-одат ва анъаналари, ҳаётий қадриятларидан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмайди. Бу борада, табиийки, маънавий мерос, маданий бойликлар, кўхна тарихий ёдгорликлар энг муҳим омиллардан бири бўлиб хизмат қилади.⁵ Дарҳақиқат, бугунги давр ҳар бир халқ тарихини, миллий қадриятларини, маданий меросини чуқур ва атрофлича ўрганишни шу асосда—эзулик ғояларини янада мустаҳкамлашни зарурий вазифа сифатида қўймоқда. Зеро, биринчи Президентимиз И.А.Каримов айтганларидек: “Урф-одат, қадриятларимиз, меросларимиз моҳиятини ёшлар онгига сингдириш, миллий ва умуминсоний қадриятларимизнинг беғуборлигини сақлаган ҳолда ёшларга етказиш, улар маънавияти покланишининг муҳим омилларидан биридир.”⁶ Шундай экан, халқ ижтимоий-бадиий тафаккурининг ҳосилларидан бири сифатида авлоддан-авлодга ўтиб, инсонларга ижтимоий-эстетик таъсир кўрсатиб келаётган урф-одат ва маросимларимиз тағамиридаги сирларни янада чуқурроқ ўрганишга ва бу ишга ёш авлодни ҳам жалб этишга тўғри келади.

¹Ўша жойда

² Сухарева О. А. Бухара. XIX — начало XX в. (Позднефеодальный город и его население). М., 1966.- С.64

³ Лобачева Н.П.О формировании нового свадебного обряда у народов Узбекистана // СЭ. 1967. № 2. С.20-21

⁴ Лобачева Н.П, Тульцева Л.А.Традиции в современной обрядности узбеков // СЭ. 1977. № 6. С. 34—44.

⁵ Каримов И.А. Юксак маънавият – энгилмас куч.–Т.: Маънавият, 2008.–Б.30

⁶ Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби. – Т.: Ўзбекистон, 1997.–Б.245.

***

ОБРАЗИ “ШИША” ДАР АДАБИЁТИ МУМТОЗИ ТОЧИК

Фозилчон Шукуров,
омӯзгори фанни забони арабии Донишгоҳи давлатии Самарқанд

Маълум ки шиша ҷисми шаффоф ва зудшикан буда, барои ҳосил кардани он як навъ шағали сафед, оҳак ва баъзе моддаҳои дигарро дар кӯраҳои махсус об карда, дар қолабҳои гуногун мерехтаанд. Инчунин, зарфи шишагӣ, монанди зарфи шароб ва ғайраро низ шиша мегӯянд, ки барои гирифтани моеъгӣ кор фармуда мешавад.

Дар адабиёти мумтози беш аз ҳазорсолаи Шарқ бошад, асосан хусусияти шиканандагиву нозукии он диққати суханваронро ба худ ҷалб кардааст. Ҳадафи мо аз ин навиштаҳо байти машҳури шоири хушсухан Бисотии Самарқандӣ мебошад, ки дар асрҳои XIV-XV зиндагӣ ва эҷод намудааст. Аммо бо мақсади фаҳмотар шудани мавзӯи шабоҳати образи шиша бо дил, қалбро бояд тазаккур дод, ки нозукӣ ва зудшикании ҳар ду диққати шоиронро ҷалб намудааст.

Қалби мавриди назари шоирон, аз қалби муқаррарии тасаввурнамудаи омма фарқ дорад. Маълум ки дар асл қалб узви ҷисмонӣ буда, дар тарафи чапи сина ҷой дорад ва сохтори хунро ба низом медарорад. Дар назари мутасаввифон бошад, қалб мавҷудоти латифи рӯҳонӣ мебошад ва файзи илоҳӣ ба он нузул мекунад. Мутасаввифон ба қалби ҷисмонӣ сару кор надоранд, зеро вай ба воситаи рӯҳи ҳайвонӣ баданро идора мекунад. Онҳо қалб гуфта нафси нотикаро дар назар доранд, ки он ақл аст. Албатта, ин ақл аз ақли мавриди назари файласуфон фарқ дорад, ки ҷояш дар димоғ мебошад. Чӣ хеле ки қалби санавбарӣ, яъне ҷисмонӣ бо тан муносибат дошта бошад, қалби рӯҳонӣ низ бо олам ҷунин нисбат дорад. Ба фикри мутасаввифон, инсон бояд нафси ҳайвонӣ ё худ аммораро ба нафси нотика тобеъ гардонад, ки дар натиҷа ҳамаи амалҳои ӯро ба фармони он ба ҷо оварда, ба истикмол ё худ расидан ба камолоти маънавӣ мепардозад. Бо ҳамин роҳ ба дараҷаи ақл, оқилӣ, ки ҷояш дар садр аст, мерасад ва бо салоҳи дил ваҳдониятро пурра дарк мекунад. Ба ибораи дигар, ба ойинае табдил меёбад, ки таҷаллии ҳамаи маърифатҳои илоҳӣ дар он зоҳир мегардад. Аз ин рӯ, мутасаввифон мӯътақиданд, ки ҷунин инсон бо ҷашми дил олами малакутро мушоҳида мекунад ва агар Каъба қиблаи зоҳирӣ бошад, Қалб қиблаи ботинист. Шоирони мутасаввифи форс-тоҷик ҳамин нуқтаро мавриди назар қарор дода, барои ифодаи нозукии Дил образи ойина ва шишаро муқаррар истифода бурдаанд. Аз ин ҷиҳат аст, ки адабиётшиноси маъруфи эронӣ Муҳаммадризо Шафеъии Кадқанӣ доир ба осори бадеии Бедили Абулмаъонӣ тадқиқоти муҳим ба анҷом расонида, ӯро “Шоири ойинаҳо” номидааст. Акнун мепардозем ба истифодаи образи шиша дар ашъори Бисотӣ, ки дар байте гуфтааст:

Хуришедро зи шишаи айвони туст нур,

Эй офтоби қадр, чи фархунда ахтарӣ.

خورشیدرا ز شیشه ایوان توست نور

ای آفتاب قدر چه فرخنده اختری

Ба ибораи шоир покдарун будан ҷун шишаи май – аз хислатҳои бади ботинӣ пок будан ба шумор меравад:

Ҷун шишаи май покдарун бош, ки дар давр

Бас кӯзаи сарҳо, ки гили кӯзагарон шуд.

چون شیشه می پاکدین باش که در دهر

بس کوزه سرها که گل کوزگران شد

МАСОЛИ МУБРАМИ ТАЪРИХ, ТАЪРИХИ МАДАНИЯТ, ТАЪРИХНИГОРӢ ВА МАНБАЪШИНОСИ ТАЪРИХИ ХАЛҚҲОИ ОСИЁИ МИЁНА/ АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ, ИСТОРИИ КУЛЬТУРЫ, ИСТОРИОГРАФИИ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЯ ИСТОРИИ НАРОДОВСРЕДНЕЙ АЗИИ/ TOPICAL PROBLEMS OF THE HISTORY, CULTURAL HISTORY, HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES OF THE HISTORY OF THE PEOPLE OF CENTRAL ASIA

		Л.Н.ГУМИЛЕВ ЭТНОГЕНЕЗ ВА БИОСФЕРАИ ЗАМИН (ПЕРОМУНИ СИННУ СОЛИ МИЛЛАТ Ё УСУЛИ МУАЙЯНСОЗИИ ИНКИШОФИ ХАЛҚИЯТ ВА ЧАРО АБАДИЯТ НАСИБИ ОНҲО НАХОҲАД ШУД - ДАР ҚАРИЯИ ЗАМОН ВА ТАЪРИХ)	
162.	Темирова Гулирухсор	ТУРКИСТОН ҲАҚИДА МУДАРРИСЛАР ТАРИХИ	644
163.	Темирова Мунира Амиркуловна	ЭСКИ ТЕРМИЗ СИМОБКЎЗАЧАЛАРИНИНГ ТИПОЛОГИЯСИ	646
164.	Темиров Фаррух Умедович	САДРИДДИН АЙНИЙНИНГ ИЛМИЙ-ИЖОДИЙ ҲАҚИДА - ЗАМОНДОШЛАРИ ХОТИРАСИДА	649
165.	Толибжонов Азиз	АБДУКАДЫР ШАКУРИ - ПЕРЕДОВОЙ ПРОСВЕТИТЕЛЬ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	653
166.	To'rayev A.I., Hayotov F.U.	XOTUN PODSHOH AYOL SIYUMOSIDAGI QANRAMON	657
167.	Тўраев А.И.	ЎҒУЗ ТУРКМАНЛАРИ ЖОЙЛАШУВИ ВА ЭТНИК ТАРИХИГА БИР НАЗАР	660
168.	To'rayeva Guli Bahriddinovna	TURKISTON TO'PLAMI - NOYOV BIBLIOGRAFIK ASAR	662
169.	Тўраева Гули Баҳриддиновна	Г. МЕЙЕНДОРФНИНГ “ОРЕНБУРГДАН БУХОРОГА САЁҲАТ” АСАРИ - БУХОРО АМИРЛИГИ ТАРИХИГА ДОИР ҚИММАТЛИ МАНБА	665
170.	Turdiyev Bekruz Sobirovich	UZBEKISTAN - TAJIKISTAN: ON THE WAY TO A NEW STRATEGIC PARTNERSHIP	669
171.	Tursunqulov Sanjar Dilmurod o'g'li	XX-CENTURY 1900-1960 SPANISH LITERATURE	671
172.	Турсунов Назирҷон Очилович, Исомитдинов Жорабек Бобобекович	ИНЪИКОСИ БАЪЗЕ ВОҚЕЪАҲОИ ИҚТИМОИВУ СИЁСӢ ВА ЭТНИКИЙ МИНТАҚАҲОИ МУХТАЛИФИ ТОҶИКИСТОН АЗ ҶОНИБИ ОЛИМОНИ РУС ДАР ИБТИДОИ СОЛҲОИ 90-УМИ АСРИ XX	675
173.	Турсунов Назирҷон Очилович, Шарипов Муҳаммад Маъруфович	РИСОЛАИ «ОДОБ-УЛ-ҲАРБ ВА-Ш- ШУҶОАТ» - И ФАХРИДДИН МУБОРАКШОҲ - САРЧАШМАИ ТАЪРИХӢ РОҶЕЪ БА ИЛМИ ҲАРБ ВА САНЪАТИ ҲАРБИИ ТОҶИКОН	679